

САҢА ОЛОХ

Чурапчы улуунун хаһыата

ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

Редакция "Төгүрүк остуола"

2004 СЫЛ
МУУС УСТАР
13 КҮНӨ
ОПТУОРУННУК
№ 42
(9103)

"ПРОБЛЕМАЛАР, СОРУКТАР: ОЛОХТООХ БЭЙЭНИ САЛАЙЫНЫҢ КИИРИИНЭН ХАҢААЙЫСТЫБАННАЙ, ОҢГОРОН ТАҢААРАР ТЭРИЛТЭЛЭР ОРУОЛЛАРА"

Муус устар ый 8 күнүгэр күнүс 14 чаас 30 мүн. билиги редакциябыт ыалдыттарынан "Мелиоратор" ГУП-тын салайа сылдыбыт, билигин Улуус Муннарын босхоломмут председатели Г.В. Смирников, сулу өрөмүөнүөр-көрөр ГУП начальнига Ф.С. Чичигинаров, "Чурапчыстрой" кылабынай инженер Н.И. Макаров, МТС АО начальнига Н.В. Оконешников уонна "Дорстрой" ХЭО маастара Н.М. Наумов буолулар. Остуол тула спорбүт кэннэ кэпсэтинни редактор Г.Г. Попов салайда:

— Билиги редакциябыттар улуус тарилтэлэрин салайааччыларын ыгыран кинилэр үлэлэрин-хамнастарын, баар проблемаларын ырытпаан маннькылаанан ыгыты сабалдаабыт. Бу икхити, бастаы кэпсэтинибит чөл олох улуустары хомиссиятын үлэтигэр аһамыта. Улуусту экономикатын оңоргоочуларын ханайыстыбаннай тарилтэлэр буолулар. Онон бүгүнгү "Проблемалар, сорукур: олохтоох бэйэни салайыныга кириинэн ханайыстыбаннай, оңгортон таһаарар тарилтэлэр оруоллара" дикн төгүрүк остуолбуттар эйигини ыгырдыбыт.

Григорий Викторович СМЕРНИКОВ: соторутаабыта Улуус Муннарын босхоломмут председателинэн аһамыт, ол иһиниэ "Мелиоратор" ГУП директара:

— Чурапчытаагы "Мелиоратор" ГУП кэлиинги 4 — 5 сылларга сүрүннөсө водовод тутууттар уонна Дирин суолун оңоруулар үлэлээн кэллэ. Үлэбит обьектун эттээх, 2002 сылга 14 мөл., 2003 сылга 15,500 мөл. солк. суумалаах оңорулуна. Бэйэбит тустаах идэбитинэн, мелиорация салаатынан үп көрүлэр буолан эрэр, онон шло-регулятордары оңоруу курдук бончумнаах үлэлэр ыгытынылар, Сир Холлорос водораздела ыраастаһа. Хоту нэһиликтэри улааһынга былааннаах үлэни барытын толорон кэлибит, хас да быһыт өрөмүөнүнэн. Чурапчы кытылы бөгөрөтүтүт, Одьулунга Кытта Күрүө быһытын, Ленэ — Таатта водовод тутуулар уонна онно састар бөһүлүктэргэ уу ситимин тарды үлэти салгыт буолулар. Таатта уутун Чурапчы кулугар түөһүн соруа турар. Эбэбит 2 мөл. кубометр обьектун уу тутуунаагына тулар кыахтаах. Ходуһу оңоруу чэрчитинэн Хайахсыаха Мангарыга 50 гектар сир астарылына. Аһа уңуор сиргэ үлэлэһтээхтэ, кэлэр 2006 — 2007 сылларга элбэх сыллаах олох үлэтигэр, онон, сиртэн үрдүк үлэтигэр ыларга үлэ бараба. Ити курдук, үлэ обьектун булууга бары хайысханан үлэ барар. Дьалалай маһы бэлэмнээһингэ эмиз үлэлинибит. Кады кытары үлэти сиропер машиниһа, бульдозерист идэтигэр үлэти көстүбүт. Профкомнаахт, автотуһунан биһир түгүл Саха театрыгар коллективинэн кыра сырыттыбыт, үлэтигэрбит бэлэ далаарыгар (сыбайба, үбүлүөй) сеп түбөһүннэһэн көмө уонна күлүн бэлэха, буһа тахсы тариллар. Хонтуорабыт таһын туһарыһа, чабдигирдингэ уонна хабардуга үлэ улуһаахтык барар. Попечитель быһытынан Чурапчы өрө оһуолуна, "Төгүрүк" улууһа аһа

үлэлибит, улууска ыгытылар араас дьалаларга кытабыт, спонсор быһытынан көмөлөһөбүт.

Федор Спартакович ЧИЧИГИНАРОВ, сулу көрөр-өрөмүөнүөр ГУП начальнига:

— Билиги тарилтэ аһыт сьларга үлэтин холбурдаан эттээх, 2002 сыллааха 23 мөл. 961 тыһ. солк., 2003 с. 31 мөл. 144 тыһ. суумалаах үлэни ытта. Сүрүн соруутуһунан сулу көрүү-истини буолар. Ол курдук Федеральнай суолталаах Аллараа Бэстээхтэн Чурапчыга диэри трассаны көрөбүт. Сага үлэ миэстэтин таһааран, Чыппараа 17 киһилээх учаастагы тарилдибит. Улуус иһинээһи суолга 318 километры көрөбүт, Кытаанааха Д.П. Корюк үбүлүөһүн 3 км усталаах улуусуна оңорбулут, Чурапчы салиннатыгэр улууса суолун оңорууга 2 мөл. суумалаах үлэ барда. Түмүгэр 2003 сылы 2 мөл. 114 солк. барыстаах түмүктээбиллэбит. Онон, биһир К-702 тракторы, биһир МТЗ тракторы, биһир УАЗ — фермер массовунаы ылыныбыт. Тутуула турар ычат бөһүлүгэр үс үлэлигитигэр дьиз тутан эрбэбит. 6 миэстэлээх гостиницаны үлэти килэрдибит, ол 56 тыһ. солк. дохуоту килэрдэ. Икхи сиргэ (Чурапчы с. уонна Чыппараа) диспетчерскай пуун аһылына. Быйлыгы 2004 сылга федеральнай сулу көрүүгэ уларыйы тахсыбыта билиэ-хэ оһуулаах буолла. 1147 км усталаах Аллараа Бэстээхтэн Томпо кыраанысатыгар диэри трассаны 3 генподрядчик көрөр буолла. Онон теңдэр түмүгүн (Москвадан тийэ кэлэн кытталлар) бары өттүнэн чорбойон Таатта улууһа ылла. Билиги госконтракт быһытынан, "Аллараа Бэстээх — Чурапчы" трассага субподрядчик буолуубут. Онон улуус иһинээһи суоллары көрүүгэ теңдэр "Дороги Саха" хотон таһыста. Дьэ итинник. Билиэ-хэ үлэтигэр сөптөөх опыт, кадр, техника баар, онон өйө дикн улуусту дьалалатыгар эрэнэбит. СР Правительствотун председатели Е.А. Бороков манча тахса сырыттагына, бетоннай оңоруу заводун тутууна кэпсэтин барыта. Онон бэлэмнэһини быһытынан үс киһини Хабаровскайга ыһан үлэтигэрдибит. Сайынгы үлэти бэлэммит. Гравий, куһах сеп буолар таһылына. Бэйэ-бит автопаркабыт таһынан 8 чаһынай киһини дуоһаарынан үлэтигэрдибит. Кыры учаастактары кытары үлэ чэрчитинэн Кындалга үлэ барыта, аны Мындабааһы трассаттан Урэх Күөрүгэ диэри 600 тыһ. солк. үлэ былааннаар. Оттон Мырыла суолун (75 км) оңоруу уустук, онон Дааһа Аһаатынан оңоруулаах суолга кытыллан биһир муостаны оңоруулаахтатыт. Үлэтигэр мустарыгар, мастарыгар көмө оңоруулар. 8 киһи "Чэбдик" санаторийга, 2 киһи "Абалааха" сынынан кэлиилэр. Маны сиргэ "Улыба" улууһаны кытары шэфтээхтэбит, попечительскай хамсааһыннан эмиз туора турбаллыт. Биһир элгэтэх эбилиги, ирээһини көрсө трассаларга гравий тутуулан түмүктэнэ. Муус устар ый 15 күнүттэн кыһынгы суол сабыллар, ырааһан үйүктээх массовуналар оңоруулаах суолунан сьды-ыһаа бабылар.

Николай Васильевич ОКО-

НЕШНИКОВ, МТС АО начальнига:

— Бастаан тэрээһин болтуруостан сагалыам. Икхи Президент кэлэн көрөн барбыттара, онон маннай ГУП буолубулут, онтон В.А. Штыров субэтиэн акционированиһа кири-биллэбит. Туох кистээ кэлэи, материальнай-техническай өттүнэн мөлтөх базага тариллибиллэбит. Тэрээһин болтуруостарга, төттөрү-таары документация оңоруулар, ордуу уруу "Ремтех", МТС сабаттан соһулан кэлэбит иэстэргэ олус оһу-тардыбыт. Ити барыта уопсай үлэ хааһытыгар, үлэлир дьон психо-логиятыгар дьайар. Билиги үлэти ураты спецификалаах. Сир үлэти. Кини түмүгэ күлүн билэр, ол да дьыл хайдыттан тутулукаах. Онон эһи салаа быһытынан бэдэрээхэ ыһан үлэлибит, чөх таспыллыт (били-гин ону барытын ЖОХ ПП ылла). Улуус тас өттүгэр эмиз үлэтигэр-биллэбит. Иһинэ тыһан, аһыт 2003 сыл түмүгүнэн 14 мөл. 994 мөл. солк. үлэни оңорубулут, быйыл 26 мөл. 922 мөл. тахыстарыт дикбит. Бастаан теһе да ыраахтарга көрүстэр-бит Д.Е. Захаров, Ф.В. Корюк, Т.А. Васильева, В.Н. Захаров курдук опытаах үлэтигэр баар буолулар, кинилэргэ тиреһирэн үлэтиэн-хам-саан кэлиилэбит. СР Президентэ В.А. Штыров улаһынан республикага түөрт МТС тариллэ, билиги бу иһигэр киридибит, кэлиэн өсө биһир улуус эбилиэн билигин бэйэ-биллэбит. Онон, түөрт МТС-ка көрүлэр үп биз-нес үлэтигэр буолла. Үлэтигэр дикн "кыһыл илинстэн" садалаан үлэ-лээн эрэрбит, ол аата урууку изс би-линилибит. Тэрээһингэ 10 мөл. солк. көрдүлөр, мантан 6 мөл. сүрүн средство быһытынан тутуулар, үс сылга төһөрүлэр болдохтоох, 4-дэ оборотнай средство буолар. Быйыл эмиз 4 МТС тариллэр буол-ла. Билигин оңгортон таһаарар тарилтэлэргэ налоговай политика арыый атын буолуон кээдэ, очоһуна эрэ тарилтэ атабар турар, обьектун улаатыннар кыаһа кириэ этэ. 2002 сыллааха сиргэ 1 мөл. 100 тыһ., 2003 с. 1 мөл. 274 тыһ. суума-лаах үлэ оңорулуубута, быйлыгы бы-лаамыт 5 мөл. 200 тыһ. буолукаах. Улуус үрдүнэн 2500 гектар сир-дээхтэбит. Кэлэр өттүгэр кормовой ба-заны кэһтэргэ үлэлигит. Миэ-лингсэлээхтэбит, онно 2003 сыллааха 639 тыһ. бурдуу мэлэитэрбиллэбит. Суһилкалаахтэбит, бурдуу ол нөгүө аһаахаа суора үрдүк буолар. "Тулукчаан" САПК субсидия көрүлүбүт, чэпкэтик тутта.

Урут 30 үлэтигэр этэбит, билигин 65 буолуубут, сайын дуоһаардаах-тар суоттарыгар 100-тэн тахсабыт. Биһир сүрүн хайыскабытынан таһаары таһыны буолар, ону кытары мастарыскайдаахтэ уонна итинги-игэ үлэлибит. Пилорама баар. Аһыт сылга 1 мөл. суумалаах үлэни оңоруута, быйыл 2,5 мөл. таһаарар былааннаахтэ. Үлэ оңоруулуун үрдэтигэр элбэх толкуйдар бааллар. Хаандыга биһир идэлигэрбитин кытары билсигэ, опыта атаһа ба-ра сырыттыбыт. Онон салаа салаа-нан биригээдэлэринэн арааран үлэ-лэтэллэр эбит, биригээдэ үлэ түмүгэр тус элпэтиһиһи сүгэр, он-тон хамнастанар, тахсыбыт ороску-тун бэйэтэ төһүү. Ол түмүгэр, үлэ оңоруулууга үрдээбит, уматыкка, электроэнергияга кэмчилээһин тах-сыбыт. Биһир тыһынан эттээх үлэли-ир киһи миэстэти бэйэтэ ханайыт буолан аһаан-суоттаан үлэлир тэ-рилибит. Төлөй нэһилигин кытары шэфтээхтэбит, араас үлэти кытабыт. Икхис шэфтээхтэбит — Мырыла. Ма-на 500 гектардаах баһынаахтэ, 5 киһилээх эвонлаахтэ. Малдык-сигэ эмиз. Кэлэр өттүгэр сир кыта-ры үлэтигэр нэһиликтэр учредител буолан үлэлигэр-биллэбит. Быйыл Хатылы, Болтоно ыһаахтара. Хоту эңгээр билингити чуумулар.

Николай Иннокентьевич МАКАРОВ — "Чурапчыстрой" кыла-абынай инженерэ.

— Тутуу тарилтэти рынок үтэйи-итинэн тохтуу сьдыан беран 2001 сыллаахтан сагаланан санаттан тэ-риллибиллэбит. Ити дьыл водовод оңоруулар кытыллан 3 мөл. 369 тыһ. солк. суумалаах үлэни оңорубу-лут. 2003 с. — 9 мөл. 375 тыһ., 2003с. — 10 мөл. 350 тыһ. үлэни оңгортон кэлиилэбит. Үлэлигит аһаана 40-ча буолла. Материальнай-техническай базабыт мөлтөх, ол курдук, 2 кран, биһир Т-150 трактор, биһир Т-130 бульдозер, биһир МТЗ, биһир ДТ-75 трактордаахтэ, биһир бетон мэлэи-эр уонна шукатурка раствору оңгортон тариллээхтэбит. Бу сүрүннэ-эн урууку тутуу тарилтэтигэр оддон тийэн кэлэбит эргэ техникалар. Би-лигин, үгэс курдук, үлэ теңдэр түмүгүнэн ытылылар, билиги онно кыттар кыахтыт суох. Улуусту иһигэр билигин Дьоксуоскай куорат тарилтэлэре "Бэксак", "Стройком", Төлөйгө А.Данилов биригээдэлэре үлэли сьдыдылар. Билиги онно субподрядчик быһытынан үлэ-лэтибит. Балыһага, Чурапчы таас оһуолулар үлэлигит. Тутуула турар 12 квартиралар дикни ма-

тырыаһынан хаачыйдыбит. "Тул-лукчаан" улууһааһа уонна Арыла-ах оһуолулар өрөмүөнүгэр үлэли-бит. Пилорамаахтэ. Билигин ту-туу маһа олус кэмчэ, кэрдиллибит мас 30 %-на эрэ деловой буолар, онтон ордубутун саһаанга оһоһо-т. Социальнай политика управлени-тын кытары дуоһаардаһан 500 кубоме-тры бэлэмнээхтэбит, эһи 200 кубометрга сайаалка ылыбыт. Дэлээнэ-бит Туолумага, Нууна үрээс. Олус ыраах, чизски сирдэр. Аны үлэли-мит үлэти ситэ телемкөкө кэлэти атахтыр. Үлэтигэрбит аһыныы ыдыаһы хамнастарын ыла иликтэр. Онон салгы үлэлигэр ырааһан, үлэлиэх буолуулар туораттан дьон-у дуоһаардаһан үлэлигэрбит. Иһини өттүгэр таас тутууга киригээх дикн баа баар. Урут кирчичэй, блочнай сьах баар ыһылан турар. Кыра кы-амталаах блочнай сьаһы арылан үлэлигэр баар. Алдан маһа сөбөс-тоимоһа улахан буолан, олус ырааһан сыаналаах, онтон арболиты билигитиһиптигэр барсыбат дикн специалистар этэллэр. Онон, таас эрэ тутууга кириэр суол хаалла.

Николай Максимович НАУМОВ — "Дорстрой" ХЭО маа-стара.

— Начальниклыт Петр Макси-мович куораттааһа, онон мин, кэннөрү маастар, кэлиим. Үлэ тутууна кэпсир буолукаа, сыппа-ранан чачыны, былааны этэр кыаһын суох. Былааннамит үлэни барытын толорубут. Быстахтык эт-тээх, аһыт сыллааха Дирин су-олугар үлэлигит, бөһүлэки иһигэр 2 км улуусуна оңорубулут. Билигин Чурапчы салиннатын уу-луусаларыгар ирээрини көрсө гравий кутан түмүктээтибит. Сайын гравийы Тааттадан таһаахтэ. Хо-мойуох иһин, билиэ-хэ бульдозерист тийлээтэр, ычат бу идэни баһылааба, кырдыгастарыт пен-сияга бараллара бу кэллэ. Кинилэри соһулар киһи суох. Профком пред-седатели И.И. Чичигинаров былаан-наахтык үлэлир. Чөл олох тутууга тустаах үлэ ытылылар, онон билиэ-хэ иһэр-аһыт киһи суох. "Үтө дьыла" хамсааһыннан, попечителлэр тэ-рээһинэригэр туора турбаллыт, "Тулукчаан" улууһааһа, Чурапчы ор-то оһуолулар кытары сөһнөһөн үлэ-лигит.

Р. СИБИРЯКОВА, С. СМЕРНИКОВА суруйуулар.

Хатыһаах төгүрүк остуолу таһылаахтара.

И. ПОНОМАРЕВ,
хаһыат общественный корреспондент.

Автор сурутор этилэр санаа
редакция позицияггар малдым сөп түбэлэр
буолбатах. Сурукка мыйлар чакчылар
кырдыктаахтарыггар эппитнени
автор тус бөлөтө сүгөр.